

Gösteri Kontrol Ajanları Diğer Bir Deyişle Biber Gazi

Eda USLU

-Nedir, Nereden Gelmektedir, Ne Yapar-

www.edauslu.com

!Göz yaşartıcı gazlar, kalabalık kontrolü amacıyla primer olarak açık alanlarda kullanılan, ölümcül olmayan kimyasal ajanlardır. İrritan özellikleri nedeniyle bu maddeler püskürtme ya da gaz bombası şeklinde uygulandıklarında çok kısa sürede gözlerde, ciltte ve solunum yollarında etkilenebilirler.

Tüm dünyada, özellikle de Ortadoğu, Afrika ve Latin Amerika'da bu amaçla yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu kadar yaygın kullanım da güvenilirlik ile ilgili soruları akla getirmektedir.

Kimyasal ajanların tarihte ilk olarak MÖ 428 yılında Atinalılarla Spartalılar arasındaki savaşta kullanıldığını gösteren bulgulara rastlanmıştır.

Sivil olaylarda ilk kullanım ise 1912 yılında Paris olaylarında bildirilmiştir.

1. Dünya Savaşı'nda da yaygın kimyasal ajan kullanımı gözlenmiştir. Bu kadar yoğun kullanımı nedeniyle 1925 yılında Birleşmiş Milletler Protokolü düzenlenmiştir. Cenevre Protokolü olarak da bilinen bu sözleşme ile "boğucu, zehirleyici ve benzeri gazların ve bakteriyolojik araçların savaşta kullanımı yasaklanmıştır." Kimyasal ajanların kullanımının düzenlenmesini amaçlayan bu protokolü 95'ten fazla ülke imzalamıştır.

1960'lı yıllarda bu ajanların İngilizler tarafından Kuzey İrlanda'da yaygın olarak kullanılması üzerine özellikle CS ile ilgili laboratuvar çalışmaları çokça yapılmış ve yüksek konsantrasyonlarda pulmoner ödeme yol açarak ölüme neden olabileceği raporlanmıştır.

1987 yılının Haziran-Temmuz aylarında Güney Kore'de çok yoğun ve uygunsuz göz yaşartıcı ajanların kullanımı bildiril-

miş. Hastanelere başvuran kişiler retrospektif olarak incelendiğinde, özellikle eşlik eden solunum hastalığı olan kişilerde şiddetli solunum yetmezliği atakları, pulmoner ödem ve ölümler rapor edilmiştir.

Kimyasal ajanların devam eden yoğun kullanımı sonucu 1989 yılında Kimyasal Silahlar Kongresi (CWC) düzenlenmiş, katılımcı devletler Cenevre Protokolü'ne bağlılığı teyit etmişler ve tüm devletler kimyasal silahların kullanılmaması ve bu tür kullanımların suç teşkil edeceği konusunda fikir birliğine varmıştır.

1997 yılında Türkiye'nin de imzaladığı Kimyasal Silahlar Sözleşmesiyle; bütün kimyasal silahların kullanımı, geliştirilmesi, üretimi, edinilmesi, saklanması, stoklanması ve transferi yasaklanmış, devletler kimyasal silahların yok edilmesi konusunda yükümlü kılınmıştır. Ve toplumsal olaylarda kalabalık kontrolü amacı ile kimyasal ajanların güvenlik güçleri tarafından kullanımına izin verilmiştir.

Bu kongrede yayımlanan bildirgenin 7. bölüm 2. paragrafında: "İsyan Kontrol Ajanları; spesifik olarak yasaklanmış kimyasal silahlar listesinde bulunmayan, kullanıldığında hızlı duyuşsal iritasyon ve fiziksel yetersizlik yaratan, maruziyet

kesildiğinde bu etkileri kaybolan ajanlar” olarak tanımlanmaktadır.

2006 yılında “Kimyasal Silahların Geliştirilmesi, Üretimi, Stoklanması ve Kullanımının Yasaklanması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiş ve ‘Biber gazı’ bu kapsamın dışına alınmıştır.

Toplumsal olaylarda kalabalık kontrolü amacıyla güvenlik güçlerince biber gazı kullanımı uluslararası ve ulusal hukuka uygundur ancak, biber gazı savaşlarda kullanılmaz. Yani devletlerin kendi vatandaşları üzerinde bu ajanları kullanması uygundur ancak başka devletlerin vatandaşları üzerinde uygulaması suçtur. Güvenlik güçlerinin “kendi vatandaşlarına karşı” kullandığı biber gazı, kimyasal silah değildir. Ancak kullanımı da bir takım koşullara bağlanmıştır. En önemli koşul gerekliliktir, yani son çare olarak kullanılmasıdır. Orantılı kullanımı gerekmektedir, bu gazın toplumsal olayları kontrol etmek amacıyla kullanılabilmesi için mutlaka şiddet şartı aranmalıdır, yani olayların şiddet de içermesi gerekir ki olayları bastırabilmek ve yatıştırabilmek için biber gazı gibi isyan kontrol ajanları kullanılabilirsin. Bu gazlar kullanılmadan önce kalabalık haberdar edilmeli, uyarılmalı; mutlaka sağlık görevlileri ulaşılabilir en yakın mesafede bulunmalı ve çevrede bulunan üçüncü kişilerin etkilenmemesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

2012 yılının Ağustos ayında Physicians for Human Rights tarafından yayımlanan raporda şöyle bir ibare yer almakta-

dır: “Her ne kadar uzun dönem etkileri bilinmese de, bu ajanların kromozom ve DNA yapısına zarar vererek üreme fonksiyonları üzerinde istenmeyen etkiler, kansinojen etkiler oluşturma oluşturma potansiyeli yüksek olabilir.”.

Göz yaşartıcı maddelerin pek çok çeşidi vardır. En sık kullanılanlar ise Chlorobenzilydenmalononitrile (CS), Chloroacetophenone (CN), Oleoresin capsicum (OC)’dur.

Biber gazı olarak bilinen Oleoresin capsicum (OC), solanacea familyasından *Capsicum annuum* ya da *Capsicum frutescens*’den elde edilen Şili biberi adlı kırmızı biberin işlemine tabi tutulması sonucu elde edilen bir yağdır. OC spreyi genellikle yüze doğru sıkılarak karşı tarafın etkisiz hale getirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. OC maddesi diğerlerine göre, daha ucuz olduğu ve daha hızlı etki gösterdiği için daha sık tercih edilebilmektedir.

Chlorobenzilydenmalononitrile (CS), 1928 yılında maddeyi ABD’de ilk kez sentezleyen kişiler olan Corson ve Stoughton’ın soyadlarının baş harflerinden alır çokça bilinen kısaltılmış halini. Gaza maruz kaldığında bölgesel olarak oluşan hidroklorik asidin cilt ve mukoza hasarından sorumlu olabileceği öne sürülmüştür. CS genellikle kapsüller ve gaz bombası şeklinde kullanılmaktadır.

Bu göz yaşartıcı maddelerin en çok bilinen ve rastlanan etkileri aşağıdaki gibidir.

- Gözlerde yanma ve yaşarma
- Şiddetli öksürük
- Yoğun burun akıntısı
- Göz kapakları, burun ve boğazda yanma
- Hipertansiyon krizi
- Anksiyete
- Baş dönmesi
- Solunum güçlüğü
- Cilt yanıkları (özellikle güneş gören ve/veya terleyen bölgelerde)

- Yüksek konsantrasyonlarda şiddetli öksürük, kusma
- Havalandırmanın olmadığı alanlarda kalp ve solunum sistemi etkileri nedeni ile ölümcül sonuçlara yol açabileceği bildirilmiştir.

Göz yaşartıcı maddelerin aşırı miktarlarda ve yüksek dozda kullanımı, kapalı ortamda uygulanması, maruziyet süresinin uzaması, dakika solunum sayısının yüksek olması gibi etkenler gaz inhalasyonuna bağlı toksisiteyi artırmaktadır. Isı ve nem oranının yüksek olması ise cilt reaksiyonlarının ağırlaşmasına sebebiyet vermektedir.

Göz yaşartıcı gazların insanlardaki akut sistemik etkileri iyi bilinmekle birlikte veriler sıklıkla laboratuvar koşullarında, retrospektif veya az sayıdaki gönüllüler üzerinde yapılan çalışmalardan toplanmıştır. Gerçek durumlara bağlı etkilenmeler olgu bildirimleri düzeyindedir. Büyük topluluklardan objektif testlerle toplanan verilere dayalı çıkarımlar bulunmamaktadır. Türk Toraks Derneği adına biz 2013 Haziran Gezi Parkı olayları sırasında İstanbul ve Ankara’da alan çalışması yaparak bu gereksinimi karşılamaya çalıştık.

